

Informații inedite privind cheltuielile făcute pentru construirea unor mori în ținutul Botoșani în anul 1816

În spațiul carpato-dunăreano-nistreano-pontic, spațiu locuit fără întrerupere de români, care erau și buni cultivatori de cereale, morăritul a constituit, în toate timpurile, o îndeletnicire importantă și permanentă.

În ceea ce privește Țara Moldovei, prima atestare a unor mori de apă o găsim într-un document din 31 octombrie 1402¹. Prin acest document, domnul Alexandru cel Bun dăruia Mănăstirii Moldovița câteva mori în orașul Baia, care funcționau, desigur, pe râul Moldova.

După anul 1402, în tot mai multe documente moldovenești medievale au fost menționate morile sau locurile de mori de pe moșiile boierești și mănăstirești. Dar documente care să ne informeze cu privire la costul construcției morilor sunt foarte puține, așa că, după părerea noastră, orice document de acest fel găsit în arhive și pus în circuitul științific, prezintă importanță pentru istorici și cercetători.

Un asemenea document se păstrează la filiala Bacău a Arhivelor Statului și a fost scris în ziua de 28 ianuarie 1816². În el este vorba de construirea a trei mori pe moșiile Costești, Băiceni și Mănăstirea Doamnei din ținutul Botoșani, care moșii erau stăpânite atunci de Smaranda Calimah (Callimachi)³. Aceasta, numită și Smaragda (1773-1837), era soția lui Scarlat Vodă Callimachi, domnul de atunci al Țării Moldovei (1812-1819)⁴.

Două din cele trei mori au fost construite în întregime, iar una doar parțial. Cheltuielile totale s-au ridicat la importanta sumă de 13.946 lei și 36 bani, care, atunci, în 1816, reprezenta valoarea a 140 cai, sau a 208 boi, sau a 1.162 porci, sau a 143 tone de grâu⁵.

Din conținutul documentului se desprind următoarele concluzii:

1. Mai mult de jumătate din totalul cheltuielilor – circa 54% – a reprezentat *manopera*. Tăiatul cherestelei cu ajutorul a 20 fierăstraie aduse “din Cor-dun” a costat 4.364 lei și 96 bani. Lungimea scândurii se măsura atunci cu cotul. Tăierea unui cot de scândură costa patru parale. Alți 2.500 lei au reprezentat plata unei calfe și a 8 morari din subordinea sa, care au construit trei

mori și trei opusturi. Plata s-a făcut în bani (2.000 lei) și în păpușoi (de 500 lei). S-au mai achitat 450 lei pentru amenajarea a două iazuri, 125 lei la trei morari care au spart pietrele și au făcut ciocanele, precum și la alți doi morari care au tăiat niște copaci în pădure.

2. *Materialele de construcție* au reprezentat cam 37% din totalul cheltuielilor. S-au cumpărat următoarele mărfuri cu suma de 5.232 lei: fier pentru 9 roți la 3 mori (1.253 lei); cherestea de brad din ținutul vecin, Suceava (1.250 lei); 42 stoguri de fân, care, amestecate cu pământ, s-au folosit la construirea a două iezeturi rezistente la presiunea apei (966 lei); piroane și "alte horă" pentru două mori și trei opusturi (675 lei); cuie de draniță și de leături (652 lei); șase pietre la două mori date în folosință (436 lei).

3. *Circa 9%* din totalul cheltuielilor au reprezentat plata medelnicerului Vâlachi Tăutul (400 lei), cumpărarea a două cumpene "pentru bătutul tărașilor" (263 lei), plata unui om "purător de grijă asupra zapciilor și asupra tuturor lucrătorilor" (240 lei), plata imasului pentru pășunatul boilor (250 lei), precum și plata unui morar adus de la râul Moldova când "s-au cumpănit apa mai înainte de a să bate straturile morilor" (16 lei).

4. Acest document inedit ne mai oferă și posibilitatea de a cunoaște *prețul unor mărfuri* pe piața internă a Țării Moldovei la începutul secolului al XIX-lea. Astfel, o miertă de păpușoi valora 12,5 lei; o ocă de cuie de draniță, 3,5 lei; un stog de fân, 23 lei; o piatră de moară, 72 lei.

Credem că cercetătorii interesați de istoria morăritului la români ar putea trage și alte concluzii din acest document. De aceea, îl publicăm mai jos în întregime.

Note

1. *Documenta Romaniae Historica*, A, *Moldova*, Bucuresti, Ed. Academiei, 1975, vol. I, p. 23.
2. Arh. St. Bacau, *Colecția Documente*, V/119.
3. Corneliu Istrati, *Condica Vistieriei Moldovei din anul 1816*, supliment (I) al *Anuarului Institutului de Istorie și Arheologie "A.D. Xenopol"* din Iasi, 1979, p. 96.
4. C. Ciancă, *Trecute vietii de Doamne și Domnite*, Iasi, Ed. Junimea, 1972, vol. II, p. 396 și urm.
5. Ioan Muraru, *Preturile cu care se vindeau unele mărfuri în Moldova la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea*, în "Carpica" Muzeul județean de Istorie și Artă Bacău, 1975, vol. VII, p. 126 și urm.

G l o s a r

<i>calfă</i>	= om care învață o meserie
<i>chiroane</i>	= piroane
<i>Cordun</i>	= Bucovina
<i>cot</i>	= veche măsură de lungime, egală cu 0,63-0,68 m
<i>heră</i>	= fier
<i>herisăie</i>	= fierăstraie
<i>iezetură</i>	= baraj din pământ pe un pârâu, în spatele căruia apa formează un iaz
<i>leul vechi</i>	= 40 de parale sau 120 de bani
<i>mierță</i>	= jumătate de chilă de Galați, adică 154 kg
<i>ocă</i>	= veche măsură de greutate, egală cu 1,283 kg
<i>opust</i>	= stăvilar; zăgaz; jgheab
<i>pară</i>	= a 40-a parte dintr-un leu vechi
<i>tăraș</i>	= stâlp de lemn la gard
<i>zapciu</i>	= perceptorul dărilor de la contribuabili

Informations inédites sur les dépenses faites pour la construction de quelques moulins dans le district de Botoșani, en 1816

Après avoir étudié un document inédit, conservé dans le filiale de Bacău des Archives nationales, l'auteur conclut que la proportion des dépenses faites pour la construction de trois moulins en 1816 a été la suivante: le main d'œuvre env. 54% et les matériaux de construction env. 37%, la différence de 9% représentant d'autres dépenses mineures.

Dans le document en question on mentionne aussi le prix de quelques marchandises qui on vendait sur le marché interne de la Moldavie au début du XIXe siècle.

A n e x ă

**“Banii ce s-au cheltuit cu facre morilor măril salii doamnil
pe moșle Costeștii, Mănăstire Doamnil**

1816, ghen[ari]e 28

Lel	Bani	Ce s-au luat																					
13 400		S-au luat rânduri, însă: <table><tr><th>Lel</th><th>Bani</th><th></th></tr><tr><td>2 000</td><td></td><td>Întâi prin dumnealui aga Dimitrachi.</td></tr><tr><td>4 000</td><td></td><td>Al doilea rând.</td></tr><tr><td>4 000</td><td></td><td>Al 3.</td></tr><tr><td>3 000</td><td></td><td>Al 4. Prin dum[nea]lui căminar Grigorii.</td></tr><tr><td>400</td><td></td><td>Al 5.</td></tr><tr><td>13 400</td><td></td><td></td></tr></table>	Lel	Bani		2 000		Întâi prin dumnealui aga Dimitrachi.	4 000		Al doilea rând.	4 000		Al 3.	3 000		Al 4. Prin dum[nea]lui căminar Grigorii.	400		Al 5.	13 400		
Lel	Bani																						
2 000		Întâi prin dumnealui aga Dimitrachi.																					
4 000		Al doilea rând.																					
4 000		Al 3.																					
3 000		Al 4. Prin dum[nea]lui căminar Grigorii.																					
400		Al 5.																					
13 400																							
13 400		Ce să scade																					
4 364	96	S-au dat la 20 herisăi ce s-au adus din Cordun, cari au tăet cheresteaoa precum au fost trebuința lucrului, câte 4 parale de cot.																					
2 500		S-au dat calfii pentru făcutul a trei mori si trei opusturi cu 8 morari cu au avut în slujbă cu a sa leașă, însă: <table><tr><td>2 000</td><td>Bani gata.</td></tr><tr><td>500</td><td>40 mer[i] păpușoi.</td></tr><tr><td>2 500</td><td></td></tr></table>	2 000	Bani gata.	500	40 mer[i] păpușoi.	2 500																
2 000	Bani gata.																						
500	40 mer[i] păpușoi.																						
2 500																							
263		2 cumpeni ce s-au făcut pentru bătuțul țărășilor.																					
450		Calfii de ezatori pentru două iazuri ce s-au gătit.																					
16		Unui morari ce s-au adus de pe Moldova în vreme ce s-au cumpănit apa mai înainte de a să bate straturile morilor.																					
240		Unui om ce au fost purtătoriu de grij[ă] asupra zapciilor si asura tuturor lucrătorilor.																					
105		S-au dat prin dum[nea]lui med[elnicer] Vălachi Tăuțul pentru făcutu[l] opustului ot Băiceni.																					

612		Pe 175 oca cu[i]je de draniță, câte 3,5 lei oca.
40		Cuile de leături la 2 mori.
8 590	96	Suma din urma.
675	60	Chircani și alte heră ce au trebuit la 2 mori și 3 opusturi.
1 255		Herăli a trei mori, pentru 9 roate.
966		Pe 42 stoguri fân ce s-au pus în c[ă]turile amânduror iazurilor, câte 23 lei stog[ul].
1 250		Cumpărătoare cherestelii de brad de la ținutul Sucevii.
650		Pentru imas hoilor ce au c[ă]at, cu acei 400 lei ce s-au dat med[elnicerului] Vâlachi Tăutul.
436		6 chetri la doi mori ce s-au găt[it], cumpărătoare.
125		La 3 morari pentru spartul pietrilor, facire ciocanilor, și la doi morari ce au fost în pădure la tă[ie]t[ul] cherestelii.
13 946	36	Facu dați scăzuți și 546 lei 36 bani, adică cinci sute patruzeci și șase lei 36 bani.

Gheorghii ...* stolnic.”**

* Cuvânt ilizibil.

** Arh. St. Bacău, Colecția *Documente*, V/119.

1886: 71-88
 1886: 71-88

hyp. na. tica

22400. - *Calliopsis*

100

2000: - 1777:

Acc: - 12/25/57

4000. - : D. 3. 00

2000. - : E. A.

Acc. - 25

$$13 A_1 O O = - 5$$

72.400. -

Verdacht!

436A: 96: C^N₂H₈Ar = 20: q^No c^Ni r^Ne c^Na p^Na q^Ni n^Na p^Na i l l a t m u s
N^No t t i n g a f o s s i l e a b i t u s c o m m u n e m d e a l - m t i i s
A. Rade Mio

2500r - Calga naga timor prima attos no timor
omni in s. fidem. regis p. m. m.
happ —————

3000 - 10000

500: - : 4,05

3500.

269. 2. m p e n . r c d i s t u x h i m o x d i m p l i c i t a t e , q u

[illegible]

76 - 480. 1900-1901. 1902. 1903. 1904. 1905. 1906. 1907. 1908. 1909. 1910. 1911. 1912. 1913. 1914. 1915. 1916. 1917. 1918. 1919. 1920. 1921. 1922. 1923. 1924. 1925. 1926. 1927. 1928. 1929. 1930. 1931. 1932. 1933. 1934. 1935. 1936. 1937. 1938. 1939. 1940. 1941. 1942. 1943. 1944. 1945. 1946. 1947. 1948. 1949. 1950. 1951. 1952. 1953. 1954. 1955. 1956. 1957. 1958. 1959. 1960. 1961. 1962. 1963. 1964. 1965. 1966. 1967. 1968. 1969. 1970. 1971. 1972. 1973. 1974. 1975. 1976. 1977. 1978. 1979. 1980. 1981. 1982. 1983. 1984. 1985. 1986. 1987. 1988. 1989. 1990. 1991. 1992. 1993. 1994. 1995. 1996. 1997. 1998. 1999. 2000. 2001. 2002. 2003. 2004. 2005. 2006. 2007. 2008. 2009. 2010. 2011. 2012. 2013. 2014. 2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2020. 2021. 2022. 2023. 2024. 2025. 2026. 2027. 2028. 2029. 2030. 2031. 2032. 2033. 2034. 2035. 2036. 2037. 2038. 2039. 2040. 2041. 2042. 2043. 2044. 2045. 2046. 2047. 2048. 2049. 2050. 2051. 2052. 2053. 2054. 2055. 2056. 2057. 2058. 2059. 2060. 2061. 2062. 2063. 2064. 2065. 2066. 2067. 2068. 2069. 2070. 2071. 2072. 2073. 2074. 2075. 2076. 2077. 2078. 2079. 2080. 2081. 2082. 2083. 2084. 2085. 2086. 2087. 2088. 2089. 2090. 2091. 2092. 2093. 2094. 2095. 2096. 2097. 2098. 2099. 2100. 2101. 2102. 2103. 2104. 2105. 2106. 2107. 2108. 2109. 2110. 2111. 2112. 2113. 2114. 2115. 2116. 2117. 2118. 2119. 2120. 2121. 2122. 2123. 2124. 2125. 2126. 2127. 2128. 2129. 2130. 2131. 2132. 2133. 2134. 2135. 2136. 2137. 2138. 2139. 2140. 2141. 2142. 2143. 2144. 2145. 2146. 2147. 2148. 2149. 2150. 2151. 2152. 2153. 2154. 2155. 2156. 2157. 2158. 2159. 2160. 2161. 2162. 2163. 2164. 2165. 2166. 2167. 2168. 2169. 2170. 2171. 2172. 2173. 2174. 2175. 2176. 2177. 2178. 2179. 2180. 2181. 2182. 2183. 2184. 2185. 2186. 2187. 2188. 2189. 2190. 2191. 2192. 2193. 2194. 2195. 2196. 2197. 2198. 2199. 2200. 2201. 2202. 2203. 2204. 2205. 2206. 2207. 2208. 2209. 2210. 2211. 2212. 2213. 2214. 2215. 2216. 2217. 2218. 2219. 2220. 2221. 2222. 2223. 2224. 2225. 2226. 2227. 2228. 2229. 2230. 2231. 2232. 2233. 2234. 2235. 2236. 2237. 2238. 2239. 2240. 2241. 2242. 2243. 2244. 2245. 2246. 2247. 2248. 2249. 2250. 2251. 2252. 2253. 2254. 2255. 2256. 2257. 2258. 2259. 2260. 2261. 2262. 2263. 2264. 2265. 2266. 2267. 2268. 2269. 2270. 2271. 2272. 2273. 2274. 2275. 2276. 2277. 2278. 2279. 2280. 2281. 2282. 2283. 2284. 2285. 2286. 2287. 2288. 2289. 2290. 2291. 2292. 2293. 2294. 2295. 2296. 2297. 2298. 2299. 2300. 2301. 2302. 2303. 2304. 2305. 2306. 2307. 2308. 2309. 2310. 2311. 2312. 2313. 2314. 2315. 2316. 2317. 2318. 2319. 2320. 2321. 2322. 2323. 2324. 2325. 2326. 2327. 2328. 2329. 2330. 2331. 2332. 2333. 2334. 2335. 2336. 2337. 2338. 2339. 2340. 2341. 2342. 2343. 2344. 2345. 2346. 2347. 2348. 2349. 2350. 2351. 2352. 2353. 2354. 2355. 2356. 2357. 2358. 2359. 2360. 2361. 2362. 2363. 2364. 2365. 2366. 2367. 2368. 2369. 2370. 2371. 2372. 2373. 2374. 2375. 2376. 2377. 2378. 2379. 2380. 2381. 2382. 2383. 2384. 2385. 2386. 2387. 2388. 2389. 2390. 2391. 2392. 2393. 2394. 2395. 2396. 2397. 2398. 2399. 2400. 2401. 2402. 2403. 2404. 2405. 2406. 2407. 2408. 2409. 2410. 2411. 2412. 2413. 2414. 2415. 2416. 2417. 2418. 2419. 2420. 2421. 2422. 2423. 2424. 2425. 2426. 2427. 2428. 2429. 2430. 2431. 2432. 2433. 2434. 2435. 2436. 2437. 2438. 2439. 2440. 2441. 2442. 2443. 2444. 2445. 2446. 2447. 2448. 2449. 2450. 2451. 2452. 2453. 2454. 2455. 2456. 2457. 2458. 2459. 2460. 2461. 2462. 2463. 2464. 2465. 2466. 2467. 2468. 2469. 2470. 2471. 2472. 2473. 2474. 2475. 2476. 2477. 2478. 2479. 2480. 2481. 2482. 2483. 2484. 2485. 2486. 2487. 2488. 2489. 2490. 2491. 2492. 2493. 2494. 2495. 2496. 2497. 2498. 2499. 2500. 2501. 2502. 2503. 2504. 2505. 2506. 2507. 2508. 2509. 2510. 2511. 2512. 2513. 2514. 2515. 2516. 2517. 2518. 2519. 2520. 2521. 2522. 2523. 2524. 2525. 2526. 2527. 2528. 2529. 2530. 2531. 2532. 2533. 2534. 2535. 2536. 2537. 2538. 2539. 2540. 2541. 2542. 2543. 2544. 2545. 2546. 2547. 2548. 2549. 2550. 2551. 2552. 2553. 2554. 2555. 2556. 2557. 2558. 2559. 2560. 2561. 2562. 2563. 2564. 2565. 2566. 2567. 2568. 2569. 2570. 2571. 2572. 2573. 2574. 2575. 2576. 2577. 2578. 2579. 2580.

[Faint handwritten notes at the bottom of the page]

[illegible][illegible][illegible]

612. - Mr. J. F. Jones. B. 1844. 177. 34. 1/2. 1/2. 1/2.

AC - ...

85907960

